



2012:2

Helsingborgs konserthus

- fasadrenovering, byte av dörrar och fönster samt
renovering av skärmtak

Antikvarisk medverkan, 2011



Rapport 2012:2

Helsingborgs konserthus

- fasadrenovering, byte av dörrar och
fönster samt renovering av skärmtak

Antikvarisk medverkan, 2011
Kv Rudolf Tornérhjelms
Helsingborg stad, 1262
Helsingborgs stad
Skåne län

Maria Sträng

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2009 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2012:2
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Konserthuset i Helsingborg efter fasadrenoveringen 2011
Fotomaterial i rapporten: Maria Sträng, Regionmuseet, där inget annat anges
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Helsingborgs konserthus – fasadrenovering, byte av dörrar och fönster samt renovering av skärmtak

Innehåll

Inledning	5
Konserthuset som byggnadsminne	5
Administrativa uppgifter	5
Om renoveringen	6
Utförda åtgärder	6
Fasaderna	6
Fönster	7
Dörrar	8
Övrigt	9
Skärmtak vid södra entrén	9
Södra och norra sidoentréerna	9
Kulturhistorisk bedömning	9
Avsteg från handlingarna	10
Källor	10
Arkiv	10
Handlingar med relevans för ärendet	11
Bilaga	12
Före renoveringen, 2010 (foto: Lars Friman, Kärnfastigheter)	12
Under renoveringen, 2011 (foto: Regionmuseet)	13
Efter renoveringen, januari 2012 (foto: Regionmuseet)	14
Bilaga: fasadritningar	17
Orientering över utförda åtgärder	17



Helsingborgs konserthus ligger i Helsingborgs kommun i nordvästra Skåne



Helsingborgs konserthus, markerad med cerise färg, ligger i Kv Tornérhjelm intill Norra Hamnen i centrala Helsingborg.

Inledning

Föreliggande rapport redogör för renovering av fasad, byte av fönster och dörrar samt renovering av skärmtak vid södra entrén (ursprungligen entré till biosalong) på Helsingborgs konserthus. Syftet med dokumentationen är att summariskt rapportera hur byggnadsminnet har förändrats. Förhoppningen är att den kan ge en bild av vad som utförts och också varför vid framtida underhåll av byggnadsminnet. Materialbeskrivningar och övriga relationshandlingar återfinns hos Kärnfastigheter samt hos Konserthuset.

Regionmuseet fick uppdraget som antikvarisk medverkan när renoveringsprojektet var igång. Antikvarisk medverkan, inklusive dokumentation, före renovering och under första delen av renovering har utförts av Kulturmagasinet, Helsingborgs stad. Likaså har undersökningar och arkivstudier inför renoveringen utförts av Kulturmagasinet, framförallt genom byggnadsantikvarien Jesper Carlsson.

Konserthuset som byggnadsminne

Helsingborgs konserthus är skyddat som byggnadsminne sedan 1997. Konserthuset uppfördes 1932 och räknas som en av landets tidigaste och mest framstående funktionalistiska monumentalbyggnader. När beslutet om byggnadsminnesförklaring togs 1997 framfördes särskilt att ”Konserthuset har genomgått vissa mindre förändringar” men att ”fönster- och dörrpartier skall snarast återställas i ursprungligt skick”. I samband med att huset var i behov av fasadrenovering fick Kulturmagasinet i uppdrag att ta fram arkivmaterial som har fungerat som underlag för ett återställande av fönster och dörrar i ursprungligt skick.

Administrativa uppgifter

Objekt	Konserthuset i Helsingborg
Socken	Helsingborg
Kommun	Helsingborgs kommun
Länsstyrelsens beslut	432-40424-08, daterat 2008-06-10 432-692-10, daterat 2010-11-08
Regionmuseets dnr	L12.20-157-11, 1262
Byggherre	Kärnfastigheter, Helsingborgs stad genom förvaltaren Lars Friman
Brukare	Helsingborgs konserthus genom fastighetsansvarig Pia Billsten
Projektledare	Hifab AB genom Björn Karlsson
Arkitekt	A-konsult genom Rickard Klener

Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/ Landsantikvarien i Skåne genom Maria Sträng från och med byggmöte 4 (2011-04-14). Tidigare: Kulturmagasinet Helsingborgs museer genom Jesper Carlsson.
Konstruktör	WSP Byggprojektering genom Jörgen Persson (tidigare Ramböll AB)
Byggentreprenör	Skanska Sverige AB genom Andreas Andersson och platschefen Ronny Persson
Underentreprenör	<i>Ståldörrar:</i> HL fasader AB <i>Stål- & al-partier:</i> Doral System AB <i>Puts:</i> Bröderna Bergströms Byggnads AB
Byggnadstid	November 2010 – december 2011
Slutbesiktning	Kontinuerligt efter att fasaderna färdigställts
Antikvariskt slutmöte	2 december 2011

Om renoveringen

Sammanfattningsvis har renoveringen omfattat putsning och målning fasaderna, renovering av skärmtaket över södra ingången samt byte av fönster och dörrar. Därtill kommer en del mindre förändringar av detaljer som dock har haft sin betydelse för helheten.

Utförda åtgärder

Fasaderna

I huvudsak har samtliga fasader på byggnaden blästrats, lagats i, putsats samt målats. Fasaderna har behandlats med olika metoder utifrån befintligt tillstånd och med hänsyn till fasadernas olika utsatthet för framförallt havsvindar.

Renovering av fasaderna har utgått från A-konsults ritningsmaterial *Förfrågningsunderlag, Helsingborgs konserthus, Fasadrenovering, dörr- och fönsterbyte*, daterat 2010-06-15 samt Rambölls byggbeskrivning fasader, *Förfrågningsunderlag* daterat 2010-09-10. Nedan redovisas väsentliga avvikelser, i övrigt hänvisas till förfrågningsunderlaget.

Pilastrar på östra fasaden putsades och målades enligt alternativ 2 i förfrågningsunderlaget. Krönplåtar på pilastrar mot öster bevarades på plats. De var i bra skick och behövde därför inte bytas ut såsom var planerat. Fasaden på den nya hissen har rengjorts och målats en omgång.

Befintlig puts på södra fasaden på högdelen bedömdes vara mycket ”porös och vittrande”. Fasaden nätades därför innan den putsades enligt alternativ 2 i förfrågningsunderlaget.

Galler av sentida design förekom i västra fasaden. Det ena galleret var skadat och har bytts ut till ett standardgaller med snarlikt utseende. Det andra var välbehållet och har därför inte bytts ut. Kanalen innanför galler i västra fasaden har däremot reglerats för att få bättre funktion så den lutar utåt i stället för inåt som tidigare.

Plåtinklädnad ovan ventilationsgaller i västra fasaden togs bort och ersattes med ny plåt med bättre anpassade mått. Plåten målades in i samma kulör som fasaden i övrigt, brutet vitt (NCS S 0500 N).

Trapetskorruerad plåt som satt längs takfoten på västra, östra och södra fasaderna på högdelen har rivits bort. Plåten fungerade som skydd över djupa sprickor i putsen. Stora skador lagades i medan mindre sprickor lämnades utan åtgärd. Längs hela södra fasaden och ca 5 meter in på västra och östra fasaderna har ytan täckts med skiva, *Sto Ventec*, på stålprofiler. Mellan vägg och skivan finns en luftspalt. Skivan putsades likt väggen i övrigt. Konstruktionen kom att bygga drygt 40 mm från fasaden.

Fasaderna på det nya hisstornet har rengjorts och strukits med färg i en omgång. Stuprör vid nytt hisstorn har förlängts upp till tak. Plåtbeslagning har målats med en bruten vit kulör likt övriga fasaden. Åtgärden kvarstod från det att hisstornet uppfördes (årtal?).

Under renoveringen uppkom klotter på västra och östra fasaden (ovan stora fönsterpartiet). Västra fasaden var klar då klottret uppkom medan östra fasaden inte var avfärgad. Klottret tvättades bort och fasaden målades. Inga prepareringar utfördes på ytan före målning.

Sockeln som är klädd med skifferplattor var i så gott skick att endast tvättning och visst fogningsarbete utfördes. I underlaget planerades byte av ca 20 skifferplattor, demontering och återmontering av ca 20 skifferplattor samt omfattande fogning.

Fönster

Fönstren i bottenvåningen på rotundan har enbart målats. Dessa fönster renoverades med antikvariska metoder i mitten av 1990-talet och behövde inte bytas ut vare sig av tekniska eller antikvariska skäl.

Övriga fönster har bytts ut mot nya med dimensioner och indelning liknande de ursprungliga. Fönstren har tätats med traditionell drevning och fogats med mjukfog utvändigt. Samtliga fönster har målats i en ljus grå kulör (NCS S 1502-B).

På nedre plan i östra fasaden, till höger om hisstornet, var fönstret tidigare igenmurat på insidan. En genomgående fönsteröppning har tagits upp i muren och ett nytt fönster har monterats i den nya fönsteröppningen.

På stora fönsterpartiet ovan huvudentrén har de sentida ”fönsterkassetterna” av aluminium rivits. Det ursprungliga fönsterpartiet av stål fanns välbevarat

bakom. I stålramarna fanns glasrester kvar. Konstruktionen undersöktes och bedömdes inte ha några tekniska brister vilket gjorde att den kunde återanvändas. Smidet blåstringsbehandlades och rostskyddsmålades. Konstruktionen kompletterades med ett nytt fönsterparti som utformades med så smäckra dimensioner som möjligt med hänsyn till både antikvariska krav och energikrav.

TVå igenmurade fönsteröppningar i västra fasaden lämnades utan åtgärd på grund av insidans planlösning.

Öppningsbara fönster har satts in på plan 5 (likt plan 6) efter önskemål från Konserthusets personal.

Fog ovanför fönsterparti i norra fasaden lämnades utan åtgärd då den ansågs vara i gott skick.

Fönsterraderna på högdelen vid södra entrén har kortats med 150 mm (ca 15 mm på varje fönster). Syftet var att undvika att fönsterraden går in bakom ståndsdivan på skärmtaket.

Flertalet av fönsterblecken var i så bra skick att de bevarades. Samtliga fönsterbleck har målats in i samma kulör, brutet vitt, som omgivande fasaden (NCS S 0500 N).

Specialtillverkade glasningslister har monterats på fönstrens insida i utvalda fönster; fönster på plan 4 i södra fasaden och fönster i norra fasaden. Listerna har utförts i oljebehandlad mahogny liknande materialval och behandling som invändiga salongsdörrar i konserthuset (typ *Saphe*). Utförande och materialval har utgått från beskrivningar i ursprungliga bygghandlingarna från 1930-talet.

Lagning av smygar har utförts genom följande åtgärder: igenputsning, spackling, sättnings med *Micro-lite* samt målning.

Samtliga fönsterbänkar av kalksten har bevarats. Fönsterbänkarna har kunnat återanvändas även vid öppningar där omfattningarna har gjorts nya.

Dörrar

Nyttillverkade dörrar har monterats i samtliga dörröppningar. Dörrarna har tillverkats efter ursprungliga ritningar och beskrivningar. Dörrar har målats i samma kulör som fönster (NCS S 1502-B). Ny plåtinklädnad mellan och runt de nya dörrarna i huvudentrén har målats in i samma kulör som dörrarna, ljusgrå (NCS S 1502-B).

På dörrar vid huvudentrén och södra entrén har specialtillverkade handtag monterats. Dörrhandtagen har tillverkats av *HL Fasader* utifrån ursprungliga ritningar med material av rostfritt stål för utomhusbruk (klass 4). Invändigt har panikreglar monterats på dörrarna.

Övrigt

Radiatorplåt i taket innanför stora fönsterpartiet mot norr demonterades (se foto). Innertaket återmonterades och målades i befintlig färg enligt tidigare målningensbehandling i foajén.

Ventil har monterats i dörrarna från yttertaket på rotundan (ursprunglig takterrass) till de båda trapphusen. Trapphusen har putsats.

Skärmtak vid södra entrén

Skärmtaket var i mycket dåligt skick och var i behov av att byggas upp och gjutas om i sin helhet. Skärmtaket revs och ett nytt tak uppfördes utifrån handlingar upprättade av Ramböll Sverige AB, daterade 2010-09-10. Skärmtaket har återställts så likt ursprunget som möjligt med hänsyn till tekniska krav och långsiktig hållbarhet.

LED-belysning har lagts dolt på insidan av skärmtakets framkant. I samband med gjutningen av det nya skärmtaket utformades kanaler och fack för installationerna i undertaket. Även installationer för högtalare har förberetts i samband med uppförandet av det nya skärmtaket.

Kopparplåtlisten, hängskivorna, längs med skärmtakets kant fick slutligen en total höjd på ca 100 mm, med en knäckt droppkant på ca 15 mm, och blev därmed något högre än vad ursprungliga ritningar visar. Betongen gjöts i något tjockare lager än vad som angetts i handlingarna. Detta för att garantera att inte nya rostangrepp uppstår inne i konstruktionen. Förhållandet mellan måtten på plåt och betong behölls i och med detta. Måttavvikelserna är minimala och påverkar inte arkitekturen i sin helhet.

Ny ståndskena monterades mot vägganslutningen. I stället för fabrikslackerad stålplåt som angavs i handlingarna valdes kopparplåt.

Södra och norra sidoentréerna

Ovanför skärmtaken vid entréerna på södra och norra sidan av rotundan har befintligt stuprör kompletterats med nytt rör av galvaniserad plåt från ovanliggande trapplopp. Befintlig taklutning gjorde att vatten blev liggande på taket. Syftet med det nya stupröret är att den största vattenmängden kan ledas bort innan det faller ned på taket.

Kulturhistorisk bedömning

Funktionalismens arkitektur, där Konserthuset utgör ett typiskt exempel, karaktäriseras bland annat av släta fasader med få detaljer och utsmyckningar. Utsmyckningarna återfinns framförallt i de funktionella detaljerna såsom dörrtrycken, räcken och armaturer. I syfte att närma sig byggnadens ursprungliga uttryck har man månat om dessa detaljer vid renoveringen. Genom att minska grovleken på stålet i fönster och dörrar har fönsterglasens ytor ökats och därmed förstärks den

ursprungliga arkitekturens idé om att vara ett öppet och genomskinligt hus mot staden och publiken.

Renoveringsarbetet har utförts med hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värden. Åtgärder och val av metod, material och kulör för fasadarbetena har gjorts i samförstånd med antikvarisk medverkande. Färgsättningen av fönster och fasad har gjorts i samråd med arkitekt och antikvarisk medverkande.

Vid rivning av det stora fönsterpartiet (vid huvudentrén) återfanns lager av gulaktig färg och spår av en ljus grå liknande den som valts till dörrar och fönster.

Överhuvudtaget var lagren av färg, liksom lagren av puts, på huset många och med en vid bredd av brutna vita kulörer och olika färgtyper. Fynden av färgrester gav alltså inte ett entydligt svar om den ursprungliga fasadfärgen. Färgkulören, en svagt brun vit kulör, valdes i syfte att få byggnaden att sticka ut i den nuvarande omgivningen och kunna ge en känsla av det som Markelius själv beskriver som ”byggnadens vita uppstigande massor” i *Byggmästaren* 1932 (Nordahl 2007).

Fasaderna är hårt utsatta för väder med salta vindar från hamnen. Särskilt utsatt är västra fasaden. Utförandet av fasadputsen har gjorts med denna utsatthet i åtanke. Syftet har varit att få till en så hållbar fasad som möjligt utan att göra anspråk på arkitekturen i sin helhet.

Avsteg från handlingarna

Sedan länsstyrelsens beslut 2008-06-10, om tillstånd för renovering av skärmtaket, har handlingarna uppdaterats. Skärmtaket har uppförts utifrån handlingar upprättade av Ramböll Sverige AB daterade den 2010-09-10.

Källor

Arkitekturguide, Helsingborg. Stadsbyggnadskontoret, Helsingborg 2005

Christiernsson, Nils. *Hälsingborgs konserthus – minnesskrift vid invigningen den 12 november 1932*. Stockholm 1933

Helsingborgs stadskärna - bevarandeprogram. Helsingborgs stad, Bevarandepanskommittén 2003

Kring Kärnan 28 – Funktionalismen, Helsingborgs museum. 1999

Nordahl Frisk, Pia. *Helsingborgs Konserthus 75 år*. 2007

Rudberg, Eva. *Sven Markelius – arkitekt*. Arkitektur Förlag 1989

Arkiv

Helsingborgs konserthus

Kulturmagasinet, Helsingborgs kommun

Moderna museets arkiv, Stockholm

Stadsarkivet, Helsingborgs kommun

Handlingar med relevans för ärendet

- 2000-12-14 Förteckning, *Arkivmaterial över Konserthusets ursprungliga fönster och dörrar*, Jonas Haas, Helsingborgs museum
- 2004-03-02 Förhandskopia, *Garderobsfönster, Konserthuset - antikvariskt underlag byte fönstrens garderobsfönster*, Jesper Carlsson, Kulturmagasinet, Helsingborgs museer.
- 2008-06-10 Beslut, *Tillstånd för renovering av skärmtak, montage av pollare samt utvändigt skyltning på Helsingborgs konserthus, Rudolf Tornerhjelm 1, Helsingborgs stad*, Länsstyrelsen i Skåne län
- 2010-05-05 *Funktionsbeskrivning av fönster och glaspartier i ytterväggar*, A-konsult
- 2010-06-15 Förfrågningsunderlag, *Helsingborgs konserthus, Fasadrenovering, dörr- och fönsterbyte*, A-konsult
- 2010-09-10 Förfrågningsunderlag, *Rudolf Tornerhjelm 1, Konserthuset, ombyggnad av konserthuset, fasadrenovering*, Niclas Hansson, Ramböll Sverige AB
- 2010-09-10 Förfrågningsunderlag, *Rudolf Tornerhjelm 1, Konserthuset, ombyggnad av konserthuset, renovering av skärmtak vid gamla biografentren*, Niclas Hansson, Ramböll Sverige AB
- 2010-11-08 Beslut, *Fasadrenovering och byte av fönster och dörrar i byggnadsminnet Helsingborgs konserthus, fastigheten Rudolf Tornerhjelm 1, Helsingborg, Helsingborgs kommun*, Länsstyrelsen i Skåne län
- 2010-11-21 Protokoll, *Uppstartsmöte*, Kärnfastigheter
- 2010-12-14 – 2011-12-05 Byggmötesprotokoll, *Byggmöte 1-13*, Kärnfastigheter
- 2011-06-29 Meddelande, *Installation av högtalare i skärmtaksbalkar på byggnadsminnet Helsingborgs konserthus, fastigheten Rudolf Tornerhjelm 1, Helsingborgs kommun*, Länsstyrelsen i Skåne län

Lund 2012-03-14

Maria Sträng

Bildbilaga

Före renoveringen, 2010 (foto: Lars Friman, Kärnfastigheter)



Huvudentrén med det stora glaspartiet såsom det kom att se ut efter 1980-talets renovering.



Södra delen av rotundan.



Norra och västra fasaderna.



Till vänster: *Södra fasaden med skärmtaket.*

Nedan: *Huvudentrén med norra delen av rotundan.*



Under renoveringen, 2011 (foto: Regionmuseet)



Åttitalets fönsterkassetter monterade inuti det ursprungliga stålpartiet. Skärmtaket vid södra entrén.



Till vänster: Profilen på åttitalets fönsterkassetter av aluminium. Till höger: I det ursprungliga stålpartiet satt glasrester kvar i glasningslisten.



När plåten längs takfoten på busets högdel i söder avlägsnades framkom flera lager av puts och färg. Vid hörnet på östra fasaden återfanns en schablonmålning i form av en kungakrona. När och varför har den tillkommit?

Efter renoveringen, januari 2012 (foto: Regionmuseet)



Vy från sydöst efter renoveringen.



Fönsterpartiet på norra sidan har återfått ursprunglig fönsterindelning.



Västra fasaden efter renovering.



Höghusetets södra del. Vy från sydväst och från öster.



Skärmtaket byggdes upp likt befintligt efter rivning. Kanaler för elinstallationer byggdes in i konstruktionen.



Dörrhandtag specialtillverkades efter ursprungliga ritningar.



Vy från Hälsovägen med utsikt över Sundet mot det danska landet. Precis som Markelius önskade är numera konserthusets omgivningar "befriade" från "de fula och skrymmande magasinerna" (Nordabl 2007).



Stora fönsterpartiet ovan huvudentrén i sitt nya utförande som efterliknare det ursprungliga utförandet.

Regionmuseets E-rapportserie 2012

Kulturmiljö

1. Ruveröds kvarn – restaurering av kvarnbostaden, Riseberga sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2011
2. Helsingborgs konserthus – fasadrenovering, byte av dörrar och fönster samt renovering av skärmtak, Helsingborgs stad, AM, Maria Sträng, 2011

Förkortningar:

AF- antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM- antikvarisk medverkan
AU- arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD- murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning
PJ- projektrapport
VP- vårdplan
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD- byggnadsark-dokumentation
BMU- byggnadsminnesutredning

